

سیروس قنبری^۱
محمد رضا علی زاده^۲
فاطمه اسلام فرد^۳
محمد فتوحی اردکانی^۴

ارزیابی عوامل مؤثر در توسعه گردشگری تاریخی- فرهنگی با استفاده از مدل یابی معادلات ساختاری (SEM) (مطالعه موردی: شهر تاریخی فرح آباد)

تاریخ پذیرش: ۹۲/۰۷/۰۷

تاریخ دریافت: ۹۱/۱۱/۰۸

چکیده

این پژوهش از نظر هدف، نوعی تحقیق کاربردی و از لحاظ روش و ماهیت جز تحقیقات توصیفی-پیمایشی است. در این پژوهش، الگویی را برای شناسایی عوامل مؤثر در توسعه گردشگری شامل: امکانات و خدمات رفاهی، فرهنگی و اجتماعی، طبیعی و زیست محیطی طراحی شده و با استفاده از مدل یابی معادلات ساختاری و نرم افزار AMOS آزمون شده است. برای آزمون فرضیه‌های تحقیق از نمونه ۱۵۰ نفری از گردشگران و مردم محلی استفاده گردیده شد و پایایی پرسشنامه در کل ۰/۸۶۵ بوده است. تحلیل یافته‌های پژوهش در دو بخش صورت گرفته است که در بخش اول یافته‌های توصیفی تحقیق بررسی شده است و در قسمت بعدی، نرمال بودن داده‌ها با استفاده از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف بررسی شده و نتیجه آزمون حاکی از بیش تر بودن مقدار معنی داری برای کل داده‌ها

۱- عضو هیأت علمی دانشکده جغرافیا و برنامه ریزی محیطی، دانشگاه سیستان و بلوچستان.

۲- دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی توریسم، دانشگاه سیستان و بلوچستان. E-mail: Reza_alizadeh9067@yahoo.com

۳- دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی توریسم، دانشگاه سیستان و بلوچستان.

۴- دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت کارآفرینی، دانشگاه سیستان و بلوچستان.

بود. لذا شرط نرمال بودن داده‌ها برقرار شد. در نهایت پس از انجام تحلیل عاملی تأییدی متغیرها در قالب مدل‌های اندازه‌گیری، با استفاده از رویکرد مدلیابی معادلات ساختاری به بررسی رد یا تأیید فرضیه‌های پژوهش پرداخته شده است. تحلیل‌ها حاکی از آن است که از مجموع سه فرضیه ارائه‌شده، فقط عامل امکانات و خدمات رفاهی بر توسعه گردشگری تاریخی-فرهنگی شهر فرح‌آباد مؤثر است. بنابراین مدل حاصله از این پژوهش، بیانگر وجود یک ارتباط معنی‌دار بین عامل امکانات و خدمات رفاهی و توسعه گردشگری تاریخی-فرهنگی شهر فرح‌آباد می‌باشد و وجود امکانات و زیرساخت‌های گردشگری ارتباط مستقیمی با توسعه گردشگری در این شهر دارد.

کلید واژه‌ها: گردشگری تاریخی-فرهنگی، فرح‌آباد، مدلیابی معادلات ساختاری (SEM).

مقدمه

امروزه آثار باستانی، تاریخی و جاذبه‌های فرهنگی، عوامل مهمی در جذب گردشگری است، چرا که آثار باستانی و کهن هر جامعه‌ای معرف فرهنگ خاص همان کشور و دارای ویژگی‌ها و ارزش‌هایی درخور توجه همان مملکت و مرز و بوم است. این آثار دارای ارزش‌های معنوی بسیار زیاد برای آن قوم و جاذبه‌ای برای دیگران است و در نتیجه باعث جلب و جذب دیگران برای بازدید و شناخت آن جاذبه‌ها و آثار می‌شود (ساعی و همکاران، ۱۳۸۹: ۷۶). اما با ظهور مدرنیسم و هجوم فرهنگ‌های غیروومی و الگوی مصرف جهان پیشرفته به کشور، فرهنگ شهرنشینی جدید در تضاد با فرهنگ سنتی قرار گرفته و فرهنگ نوگرایی و تجدد طلبی جایگزین فرهنگ اصیل و سنتی شده، که این امر منجر به بروز بحران بی‌هویتی در شهرها و به خصوص در میان ساکنان بافت‌های تاریخی شهرهای کهن ایران شده است. بافت‌های فرسوده شهری، از روند توسعه شهری عقب افتاده‌اند و بدین منظور سایر شاخصه‌ها و سرانه‌های رفاهی آن‌ها از حد استاندارد پایین‌تر است. توسعه گردشگری تاریخی در ایران قادر است فرهنگ، هنر، تمدن و تاریخ کشور را در درجه اول به مردم خود و سپس به تمام جهان بشناساند و برای حفظ و نگهداری آن گام مؤثر بردارد. کشور ما با این که طبق اعلام سازمان یونسکو، جزو ده کشور برگزیده جهان از نظر دارایی‌های تاریخی و میراث فرهنگی است و از نظر استعدادهای خدادادی طبیعی و تنوع اقلیمی، جزء سه کشور نخست جهان به شمار می‌رود و نیز با این که با داشتن بیش از یک میلیون و ۶۰۰ هزار کیلومتر مساحت، برابر با مجموع مساحت چندین کشور اروپایی است. از نظر درآمد گردشگری حتی جزو صد کشور اول جهان هم نیست (اسلام فرد و همکاران، ۱۳۹۰: ۳). مجموعه آثار به جای مانده از دوره‌های گذشته تاریخی بیانگر این مطلب است که شهر فرح‌آباد با

اهمیتی ویژه همواره مورد توجه بوده است. وجود آثار تاریخی به همراه نقش‌ها و کتیبه‌های زیبا و چندین اثر تاریخی و قدیمی دیگر، از جمله جاذبه‌های مهم این شهر به شمار می‌آیند. همچنین طبیعت جذاب و غنی به یاری منحصر به فردترین آثار تاریخی و باستانی این منطقه آمده و جلوه‌های اعجاب‌انگیزی از زیبایی‌های طبیعی را به نمایش گذاشته و این شهر را به لحاظ طبیعی نیز در ردیف مناطق دیدنی ایران قرار داده است. شهر تاریخی و گردشگری فرح‌آباد مستند به اعتبار اسناد مکتوب تاریخی در تمامی آثار ارزشمند داخلی و خارجی، مستعد ارزشمندترین کاوش‌ها، بازسازی‌ها، ترمیم بناها، سرمایه‌گذاری‌ها بوده و علاوه بر آن دارای استثنائی‌ترین قابلیت‌ها در عرصه طبیعی شامل دریا و جلگه و تالاب و رودخانه‌ها و سایر سرمایه‌های طبیعی و اقلیمی است که کم توجهی تعمدی یا سهوی برخی مدیران استانی، کاملاً حیرت‌انگیز است. جهانگردان علاوه بر انگیزه و اشتیاق برای دیدار مراکز تاریخی هر کشور، انتظار دارند تا تمام شرایط برای ورود آن‌ها به این سایت‌ها فراهم باشد تا هم منزلت آن‌ها به عنوان یک گردشگر مورد توجه قرار گیرد و هم با گذشته یک کشور آشنا شوند. آن‌ها می‌خواهند نیاز گردشگران توسط جامعه میزبان تأمین شود و درعین‌حال با پرداخت هزینه‌های مختلف، خدمات ارائه‌شده را ارج نهند. امروز تلقی ما از مفهوم توسعه فرآیندی همه‌جانبه است (نه فقط توسعه اقتصادی) که معطوف به بهبود تمامی ابعاد زندگی مردم یک جامعه (به عنوان لازم و ملزوم) است. ابعاد مختلف توسعه ملی عبارتند از: توسعه اقتصادی، توسعه سیاسی، توسعه فرهنگی و اجتماعی و توسعه امنیتی. مناسب نیست بدون توجه به کلیه ابعاد توسعه، صرفاً به یک جنبه اولویت بخشید و دیگر بخش‌ها را در دستور کار آینده قرار نداد (علی زاده و اسلام فرد، ۱۳۹۱: ۱۴). با توجه به وجود جاذبه‌های تاریخی-فرهنگی ارزشمند در شهر تاریخی فرح‌آباد و جاذبه‌های طبیعی بکر و زیبا، توجه به بازسازی و تبدیل این شهر به یک شهر گردشگری امری ضروری می‌باشد. با توجه به این پتانسیل‌های گردشگری منحصر به فرد، این شهر نتوانسته است جایگاه خود را در جذب گردشگر در جهان و حتی ایران داشته باشد (سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان مازندران). با توجه به این که صنعت گردشگری نقش مهمی در ترغیب سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌ها، ایجاد درآمد برای دولت و اشتغال‌زایی مستقیم و غیرمستقیم در سراسر دنیا داشته، امروزه جذب گردشگران خارجی به رقابتی فزاینده در بین نهادهای درگیر در صنعت گردشگری تبدیل شده است. زیرا این صنعت، نه تنها در پیشبرد اقتصاد ملی و درآمدهای ارزی نقش دارد، بلکه صنعتی است پاکیزه و عاری از آلودگی و درعین‌حال ایجادکننده مشاغل جدید می‌باشد (اسلام فرد، ۱۳۹۰: ۲۱). بنابراین هدف از این پژوهش ارزیابی عوامل تأثیرگذار در توسعه گردشگری تاریخی-فرهنگی شهر فرح‌آباد می‌باشد. به همین منظور عوامل امکانات و خدمات رفاهی، فرهنگی و اجتماعی، طبیعی و زیست‌محیطی انتخاب‌شده و طی پرسشنامه‌ای نظرات

گردشگران، مسوولان و مردم محلی روستای فرح‌آباد در مورد عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری منطقه جمع‌آوری شده است.

مبانی نظری

گردشگری یکی از فعالیت‌های مهمی است که در دهه‌های اخیر از جایگاه ویژه‌ای در توسعه اقتصادی برخی کشورها برخوردار بوده است (یغفوری و همکاران، ۱۳۹۲: ۳). توسعه گردشگری در تمامی عرصه‌ها، چه در سطح ملی و منطقه‌ای و چه در سطح بین‌المللی مورد توجه برنامه‌ریزان دولتی و شرکت‌های خصوصی قرار گرفته است. بسیاری از کشورها به صورت فزاینده‌ای به این حقیقت پی برده‌اند که برای بهبود وضعیت اقتصادی خود باید ابتکار عمل به خرج دهند و درصدد یافتن راه‌های تازه‌ای برآیند. توسعه صنعت گردشگری، به‌ویژه برای کشورهای در حال توسعه که با معضلاتی هم‌چون میزان بیکاری بالا، محدودیت منابع ارزی و اقتصاد تک محصولی مواجه هستند، از اهمیت فراوانی برخوردار است. اقتصاد ایران نیز اتکای شدیدی به درآمدهای حاصل از صادرات نفت دارد و متغیرهای کلان اقتصادی آن با پیروی از قیمت جهانی نفت در طول زمان دچار نوسانات شدیدی می‌شود. روند حاکم بر متغیرهایی مانند تولید ناخالص ملی، سرمایه‌گذاری ناخالص، درآمد سرانه و غیره در سه دهه اخیر اقتصاد ایران، به روشنی نشان‌دهنده این موضوع است. از این رو، به منظور تنوع بخشیدن به منابع رشد اقتصادی و درآمدهای ارزی و هم‌چنین ایجاد فرصت‌های جدید شغلی در کشور، توسعه صنعت گردشگری از اهمیت فراوانی برخوردار است، چرا که ایران از نظر جاذبه‌های گردشگری جزو ده کشور اول جهان قرار دارد و از پتانسیل بسیار زیادی برای جهانگردی و گردشگری بین‌المللی برخوردار است. نخستین دلیل توسعه صنعت گردشگری در اغلب کشورها، بهره‌برداری از منافع اقتصادی آن است (طیبی و همکاران، ۱۳۸۶: ۸۴). تنوع و تفاوت رویکردها نسبت به گردشگری ریشه در تصویر جوامع گوناگون از مفهوم گردشگری دارد (حاجی نژاد و همکاران، ۱۳۹۲: ۳). دستیابی به توسعه گردشگری به عواملی نظیر ساختار مناسب سازمانی، برنامه‌ریزی و آموزش نیروی انسانی، قوانین و مقررات گردشگری و جذب سرمایه وابسته است. برای ایجاد توسعه پایدار و مناسب صنعت گردشگری وجود مدیریت توانا و منسجم و هماهنگی بین بخش دولتی و بخش خصوصی بسیار حایز اهمیت می‌باشد. دولت معمولاً چندین مسؤلیت بر عهده دارد از جمله: هماهنگی سیاست‌ها، برنامه‌ریزی، تهیه آمار و انجام پژوهش، تعیین استانداردها و مقررات صنعت گردشگری، ایجاد انگیزه سرمایه‌گذاری، انجام برخی خدمات بازاریابی، برنامه‌ریزی و آموزش نیروی انسانی برای گردشگری، ساخت و گسترش تأسیسات زیربنایی. بخش خصوصی نیز مسئول توسعه تجاری و احداث و اداره محل اقامت گردشگران و ارائه تسهیلات و دیگر خدمات گردشگری و بازاریابی برای این اماکن و

تسهیلات است (سازمان جهانی جهانگردی، ۱۳۷۹: ۶۱-۶۰). راهبردهای توسعه گردشگری مبنای توسعه و مدیریت این صنعت و عنصری اساسی از برنامه‌ریزی ملی و منطقه‌ای گردشگری محسوب می‌شود.

یکی از انواع راهبردهای توسعه، ایجاد تفریحگاه برای جهانگردان است. یک تفریح‌گاه معمولاً دامنه وسیعی از خدمات و امکانات گردشگری از جمله امکانات تفریحی و استراحتی را ارائه می‌کند، کشورهای مختلفی از این نوع راهبرد استفاده نموده‌اند که از مهم‌ترین آن‌ها می‌توان از راهبرد توسعه تفریح‌گاه مکزیک نام برد. از دیگر راهبردهای گردشگری می‌توان به راهبرد توسعه گردشگری شهری اشاره کرد، شهرها غالباً گستره وسیعی از جاذبه‌های تاریخی-فرهنگی، بازار، رستوران‌ها، هتل‌ها و پارک‌های شهری را شامل می‌شوند. بسیاری از جاذبه‌ها و تسهیلات رفاهی شهری اساساً برای خدمت به شهروندان توسعه یافته‌اند، از طرفی شهرها ممکن است دروازه ورود و خروج گردشگران به کشور یا منطقه باشند و به‌عنوان پایگاهی برای گردشگرانی که به نواحی اطراف شهرها مسافرت می‌کنند، به حساب آیند. این نوع راهبرد باید به دقت برنامه‌ریزی شود و احداث هتل‌ها و سایر تسهیلات گردشگری و جاذبه‌ها، باید به دقت عمل شود. امروزه احداث یا عمران مجدد برخی از نواحی شهری که در جهت استفاده جهانگردان و اوقات فراغت ساکنان آن ناحیه‌ها قرار می‌گیرد، امری متداول است (مدهوشی، ناصرپور، ۱۳۸۲: ۳۰).

برای توسعه گردشگری بهره‌برداری بهینه از جاذبه‌ها و زیرساخت‌ها و پی بردن به نابرابری‌های نواحی گردشگری ضروری است. با شناخت خدمات و امکانات در سطح نواحی می‌توان مدیریت بهتری بر گردشگران داشت. عوامل بی‌شماری در توسعه گردشگری نقش دارند. ارتباط و تعامل بین آن‌ها، توسعه گردشگری را شکل می‌دهد. سه عامل اصلی در توسعه گردشگری عبارتند از: گردشگران، مردم منطقه و ویژگی‌های مقصد گردشگری به عنوان یک امر فرهنگی در دو سوی جریان گردشگری در یک مکان، تعامل و تبادل را سبب می‌شود و با انسان‌ها، انگیزه‌ها، خواسته‌ها، نیازها و آرزوی آن‌ها که منبعث از فرهنگ جامعه است در ارتباط است (کریمی قطب آبادی، ۱۳۹۱: ۲).

منابع گردشگری که در برگزیده زیبایی‌ها و جاذبه‌های محیطی اعم از طبیعی، فرهنگی-تاریخی و انسان ساخت می‌باشد، جزو ضرورت‌های اساسی برای گسترش روند گردشگری به شمار می‌آید که بدون این عوامل، توسعه گردشگری دچار رکود می‌شود (فتوحی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۶). گسترش صنعت گردشگری در مکان‌هایی که پتانسیل بالقوه جذب گردشگر را دارند، می‌تواند به عنوان ابزاری کارآمد در جهت رشد و توسعه همه‌جانبه جوامع میزبان به کار گرفته شود. وجود جاذبه، یک عنصر لازم و نه کافی در جهت رشد و توسعه صنعت گردشگری محسوب می‌شود، زیرا توسعه صنعت گردشگری در هر منطقه نیازمند شناسایی دقیق محدوده، ارائه خدمات و تسهیلات مورد نیاز گردشگران و نیز معرفی در جهت جذب گردشگران می‌باشد. رشد و گسترش گردشگری منافع متعددی برای جوامع میزبان به همراه دارد که یکی از آن‌ها منافع اقتصادی است (محلّاتی، ۱۳۸۰: ۱۳). هدف اصلی

رسیدن به توسعه صنعت گردشگری به خصوص گردشگری محلی مدیریت چنین توسعه‌ای برای رسیدن به بالاترین سطح از مزایا با حداقل هزینه است توسعه و ترویج گردشگری محلی راه حلی برای ایجاد اشتغال، درآمد و هم‌چنین به عنوان یک فرصت برای توسعه زیرساخت‌های جامعه محلی می‌باشد (آکراپونگ، ۲۰۰۶: ۶۵).

پیشینه تحقیق

آلگر و کلادرا با استفاده از مدل معادلات ساختاری به تجزیه و تحلیل عوامل تکرار سفر با تمرکز بر رضایت و تعداد بازدیدکننده داشته است. یافته‌ها نشان می‌دهد این دو متغیر دارای اثر مثبت بر احتمال بازگشت گردشگران می‌باشد، هر چند رضایت یک عامل تعیین‌کننده اصلی است (آلگر^۵، کلادرا، ۲۰۰۹: ۶۷۰).^۶ وینگر و اسپریر در پژوهش خود نتیجه می‌گیرد که جاذبه‌های تاریخی-فرهنگی و گردشگری، بنیاد قابل‌توجهی برای توسعه اقتصاد محلی می‌باشد. هم‌چنین شناخت منابع تاریخی و فرهنگی و حمایت از گردشگری در این زمینه روشی مناسب توسعه اقتصادی است (وینگارت^۷، اسپریر^۸، ۲۰۰۸: ۴). رهنمایی در مقاله‌ای با عنوان نقش محورهای فرهنگی و تاریخی منطقه ۱۲، در توسعه گردشگری شهر تهران به‌عنوان پایتخت ایران، از یک سو نسبت به دیگر شهرهای تاریخی کشور، شهری نوین است و از سوی دیگر، به دلیل قدمت اسکان و زیست و معیشت در آن، از دوره پیش از پایتختی، شهری تاریخی به شمار می‌آید. بخش عمده‌ای از نهادهای فرهنگی و تاریخی تهران، در منطقه ۱۲ قرار گرفته است. به همین دلیل می‌توان منطقه ۱۲ تهران را به‌عنوان مرکز تاریخی و فرهنگی این شهر به شمار آورد. امروزه گردشگری فرهنگی تهران به دلیل افت منزلت بافت‌های قدیمی و محله‌های تاریخی آن، در حاشیه قرار گرفته و به استثنای بازار یا برخی از میدان‌های قدیمی آن، گردشگران رغبت چندانی به بازدید از این منطقه قدیمی نشان نمی‌دهند. این مقاله بر آن است که با انتخاب مسیرهای نمونه در محدوده منطقه ۱۲، نوعی امکان‌سنجی و برنامه عملیاتی گردشگری شهری را مورد بررسی و ارزیابی قرار دهد و از این رهگذر باب مطالعات جدیدی را برای احیای هویت و قابلیت‌های نهفته در بطن این منطقه قدیمی بگشاید (رهنمایی، ۱۳۹۰: ۸۳). وثوقی و همکاران در مطالعه با عنوان ارزیابی جامعه روستایی به گردشگری، بر مبنای مدل معادلات ساختاری (مطالعه موردی: منطقه کوهستانی رودبار قصران، شهرستان شمیران) در تحقیق خود عنوان می‌کند که متغیرهای تأثیرگذار، مدل فرضی متشکل از ۵ ساختار پنهان- مبتنی بر ۹ مسیر فرضی-طراحی شد، که در تحلیل داده‌ها شش گویه در سطح معناداری کم‌تر ۰/۰۵ تأیید

5- Alegre

6- Cladera

7- Weingart

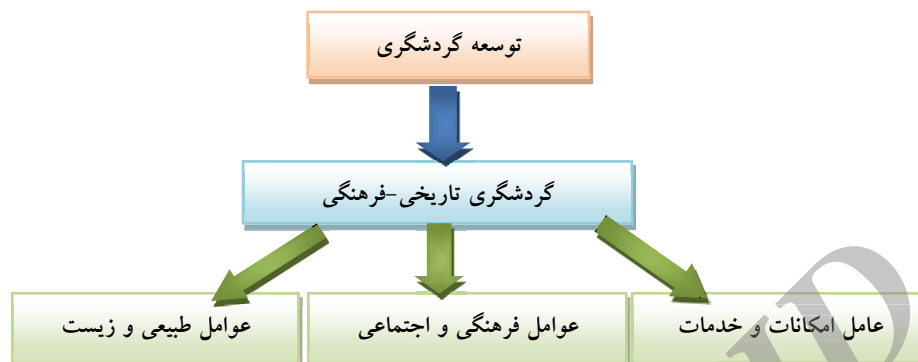
8- Schrier

شدند. این بدین معناست که، اگر چه درک تأثیرات مثبت گردشگری، ساختاری است که قوی‌ترین ارتباط را تعیین نگرش و حمایت از توسعه آن دارد، اما ساختارهای دیگری نیز در این زمینه دخیل‌اند، که باید به آن‌ها توجه شود (وثوقی و همکاران، ۱۳۹۰: ۶۳). افتخاری و همکاران در مطالعه‌ای با عنوان ارزیابی پایداری گردشگری در روستاهای تاریخی-فرهنگی ایران با تأکید بر پارادایم توسعه پایدار گردشگری عنوان می‌کند که، ابعاد و شاخص‌های اجتماعی و اقتصادی گردشگری از پایداری بیش‌تری نسبت به بعد محیطی در روستاهای مورد مطالعه برخوردارند و همچنین این روستاها از سطح پایداری نسبتاً ضعیفی برخوردارند. لذا در جهت رفع ناپایداری‌ها می‌بایست اصول و الزامات رویکرد توسعه پایدار گردشگری در سیاست‌ها و برنامه‌های اجرایی به کار گرفته شود تا از این طریق توسعه گردشگری در نواحی روستایی و به خصوص روستاهای تاریخی-فرهنگی کشور پایدار گردد (افتخاری و همکاران، ۱۳۹۰: ۱). حمدی در مقاله‌ای تحت عنوان، بررسی تأثیر گردشگری تاریخی-فرهنگی بر توسعه پایدار شهری همدان نتیجه می‌گیرد که، همدان یکی از مستعدترین منطقه گردشگری کشور است و این برجستگی بیش‌تر به علت وجود بناهای با ارزش تاریخی و قدمت این شهر است. به عبارتی همدان با وجود داشتن آب‌وهوای مناسب در برخی از فصول سال و منابع با ارزش طبیعی مثل غار علی‌صدر به دلیل داشتن آثار و ابنیه تاریخی معروف است و اگر از تمام استعدادها و پتانسیل‌های گردشگری استان بهره گرفته شود، قطعاً این صنعت به ویژه گردشگری تاریخی-فرهنگی در توسعه پایدار شهری همدان مؤثر است (حمدی، ۱۳۸۸: ۵۱). موحد در مقاله‌ای با عنوان توزیع فضایی مراکز اقامتگاهی در شهرهای تاریخی (مطالعه موردی اصفهان)، به این نتیجه رسیده است که تأسیسات اقامتی و تجاری، محدوده مرکزی شهر و بخش تاریخی شهر را شکل داده و اهمیت گردشگری بیش‌تر این قسمت از شهر را سبب شده‌اند (موحد، ۱۳۸۷: ۱۰۵).

وجود جاذبه‌ها از مهم‌ترین عوامل توسعه گردشگری می‌باشد، اما باید در نظر گرفت که جاذبه‌ها به تنهایی قادر به جذب گردشگری و یا توسعه صنعت گردشگری، با هدف سودی نیست. بلکه آنچه در توسعه گردشگری می‌توان به یاری جاذبه‌ها برای توسعه این صنعت باشد، وجود زیرساخت‌ها و امکانات و خدمات رفاهی در منطقه می‌باشد. شاید یک منطقه از نظر جاذبه‌های گردشگری بی‌نظیر باشد ولی به دلیل نبود امکانات رفاهی مورد توجه مقصد گردشگری نباشد. اما عوامل دیگری مانند عوامل فرهنگی و اجتماعی، عوامل طبیعی و زیست‌محیطی، می‌تواند به یاری جاذبه‌های تاریخی جهت جذب گردشگری مؤثر باشند. اما تأثیر این عوامل در همه مناطق به یکسان عمل نمی‌کند بنابراین در این پژوهش تأثیر هر یک از این عوامل بر توسعه گردشگری تاریخی-فرهنگی منطقه فرح‌آباد از دیدگاه گردشگران و مردم محلی مورد بررسی قرار گرفته است.

مدل مفهومی تحقیق

در شکل (۱) مدل مراحل اجرای این تحقیق نشان داده شده است.

شکل ۱: نمودار مدل مفهومی پژوهشی

فرضیات تحقیق

با توجه به نتایج مطالعات قبلی طرح شده، الگوی مفهومی مطالعه حاضر متشکل از سه فرضیه ارائه شده است. بر اساس الگوی مفهومی فرضیات و ساختارهای تشکیل دهنده مدل با بهره‌گیری از مقاله‌های متعدد (یانگ^۹ و همکاران، ۲۰۰۱، جوروسکی^{۱۰}، ۲۰۰۲، گورسوی^{۱۱}، ۲۰۰۴، گورسوی، ۲۰۰۹) و همچنین شرایط گردشگری منطقه مورد مطالعه انتخاب شده است.

فرضیه ۱: امکانات و خدمات رفاهی بر توسعه گردشگری تاریخی-فرهنگی در منطقه فرح‌آباد مؤثر است.

فرضیه ۲: عوامل اجتماعی و فرهنگی بر توسعه گردشگری تاریخی-فرهنگی منطقه فرح‌آباد مؤثر است.

فرضیه ۳: عوامل طبیعی و زیست‌محیطی بر توسعه گردشگری تاریخی-فرهنگی منطقه فرح‌آباد مؤثر است.

منطقه مورد مطالعه

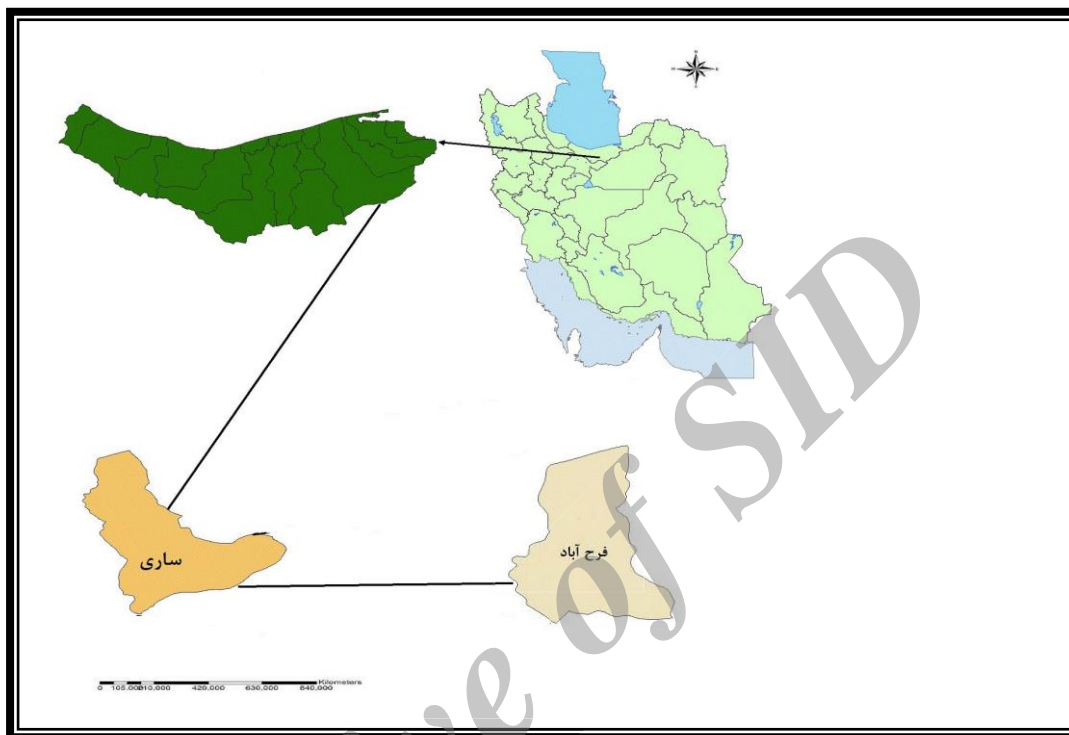
فرح‌آباد یکی از شهرهای قدیمی-تاریخی استان مازندران است که با مختصات $35^{\circ} 60'$ ، $36^{\circ} 48'$ درجه عرض شمالی جغرافیایی واقع شده است که از طرف شمال به دریای خزر، از طرف مشرق به شهرستان نکا، از طرف جنوب به شهر ساری و رشته‌کوه‌های البرز مرکزی و از طرف مغرب به شهرستان قائم‌شهر محدود می‌شود. فرح‌آباد در ۲۸ کیلومتری شمال شهر ساری در ورودی خزر آباد و در ۳ کیلومتری ساحل دریای مازندران قرار دارد.

9- Yoon

10- Jurowski

11- Gursoy

و از لحاظ دارا بودن راه‌های شوسه و جاده‌های ارتباطی، یکی از مناطق غنی استان مازندران است که اکثر جاده‌های منتهی به آن از نوع آسفالتی می‌باشند که البته چهره کنونی شهر به روستایی بیش‌تر شبیه می‌باشد.

شکل ۲: محدوده مطالعاتی

مواد و روش‌ها

این پژوهش از نظر هدف، تحقیق کاربردی و از لحاظ روش و ماهیت جز تحقیقات توصیفی-پیمایشی است. در ابتدا با استفاده از منابع کتابخانه‌ای و میدانی ادبیات موضوع مورد بررسی و مرور اجمالی قرار می‌گیرد. سپس پرسشنامه به دو بخش طراحی گردید که بخش اول آن مربوط با اطلاعات دموگرافیک و بخش دوم آن مربوط به سنجش گویه‌های اصلی پژوهش پرداخته شد. در مجموع ۲۹ سؤال بسته با طیف ۵ درجه‌ای لیکرت (از کاملاً موافق تا کاملاً مخالف) را در بر می‌گیرد. مدل اولیه از طریق مدل‌یابی معادلات ساختاری به وسیله نرم‌افزار AMOS طراحی شد و پارامترهای معنا دار نشده حذف گردیدند.

این بخش از مدل، که رابطه بین متغیرهای پنهان و قابل اندازه‌گیری را مشخص می‌کند، مدل اندازه‌گیری نامیده می‌شود (پاگسک^{۱۲}، تومر^{۱۳}، ۲۰۰۳: ۱۲). تحلیل داده‌ها در دو مرحله انجام شده است. در مرحله اول پایایی برای

ارزیابی پایداری و سازگاری گزینه‌های مورد سنجش و در مرحله دوم ارزیابی درجه درست نمایی و برازش برای مدل معادلات ساختاری و آزمون مسیرهای فرضی انجام شده است. AMOS یا مدل‌یابی معادلات ساختاری^{۱۴} (SEM)، یک تکنیک تحلیل چند متغیری از خانواده رگرسیون چند متغیری و به بیان دقیق‌تر بسط مدل خطی کلی^{۱۵} است، که به پژوهشگر امکان می‌دهد تا مجموعه‌ای از معادلات رگرسیون را به‌گونه هم‌زمان مورد آزمون قرار دهد. مدل‌یابی معادله ساختاری یک رویکرد جامع برای آزمون فرضیه‌هایی درباره روابط متغیرهای مشاهده‌شده و مکنون است که گاه تحلیل ساختاری کوواریانس، مدل‌یابی علی و گاه نیز لیزرل^{۱۶} نامیده شده است، اما اصطلاح غالب در این روزها، مدل‌یابی معادله ساختاری یا به‌گونه خلاصه SEM است (هومن، ۱۳۸۴: ۱۱).

جامعه آماری و حجم نمونه پژوهش

با توجه به برآورد سازمان میراث فرهنگی سالانه در حدود ۸۰۰۰۰ گردشگر از این منطقه بازدید می‌کنند. بنابراین نمونه آماری با استفاده از فرمول کوکران^{۱۷} مشخص گردید. معمولاً به منظور تعیین اندازه نمونه، روش‌های متعددی ذکر شده است. اما به طور کلی، روش‌های مذکور را می‌توان در چهار گروه جای داد که عبارتند از: بر اساس قضاوت‌های شخصی، بر اساس حدنصاب‌های ارائه شده، بر اساس محاسبات آماری و برآورد نمونه در پرتو امکانات (ابراهیم‌زاده و آقاسی‌زاده، ۱۳۸۸: ۱۴۳). بدین منظور، در این پژوهش بر اساس محاسبات آماری و از فرمول تعدیل‌شده کوکران استفاده شده است.

در این فرمول داریم:

$$n = \frac{\frac{t^2 p - q}{d^2}}{1 + \frac{1}{N} \left| \frac{t^2 p - q}{d^2} \right| - 1}$$

n: حجم نمونه

N: جامعه آماری (هدف)

P: درصد توزیع صفت در جامعه (یعنی نسبت افرادی که دارای صفت مورد مطالعه) هستند

q: درصد افرادی که فاقد آن صفت در جامعه هستند:

d: تفاضل نسبت واقعی صفت در جامعه با میزان تخمین محقق برای وجود آن صفت در جامعه که حداکثر ۰/۰۵

است و دقت نمونه‌گیری نیز به نسبت آن بستگی دارد.

14- Structural equation modeling

15- General Linear Model

16- Lisrel

17- Cochran

T: اندازه متغیر در توزیع طبیعی (توزیع نرمال مربوط به منحنی گاوس) است که از جدول مربوط در سطح احتمال مورد نظر استخراج می‌شود.

$$n = \frac{\frac{2/81^2 \cdot 0/95 - 0/05}{0/0025}}{1 + \frac{1}{80000} \left| \frac{2/81^2 \cdot 0/95 - 0/05}{0/0025} \right| - 1} = 150$$

روایی^{۱۸} و پایایی^{۱۹}

منظور از روایی این است که مقیاس و محتوای ابزار یا داده‌های گردآوری‌شده از طریق ابزار مزاد بر نیاز پژوهش نباشد و هم این که بخشی از داده‌های مورد نیاز در رابطه با سنجش شاخص‌ها در محتوای ابزار حذف نشده باشد یا به عبارت دیگر، عین واقعیت را به خوبی نشان دهد (حافظ نیا، ۱۳۸۶). در واقع روایی با این مسئله سرو کار دارد که یک ابزار اندازه‌گیری تا چه حد چیزی را اندازه‌گیری می‌کند که ما فکر می‌کنیم (بیابانگرد، ۱۳۸۲: ۲۳۶). در این تحقیق جهت سنجش روایی پرسشنامه در ابتدا از پرسشنامه‌های استاندارد مورد استفاده قرار گرفت و پس از بومی‌سازی آن، پرسشنامه ابتدایی آن ترسیم گردیده شد. بعد از تدوین پرسشنامه، نگارندگان، جهت ارزیابی اولیه، پرسشنامه را در اختیار تعدادی از متخصصان و صاحب‌نظران در زمینه گردشگری و همچنین تعدادی از مدیران و جامعه مورد مطالعه قرار داده شد و پس از اعمال نظر افراد و نظر نهایی متخصصین و مشاورین، پرسشنامه نهایی تدوین شد.

جدول ۱- آلفای کرونباخ هر یک از متغیرها

متغیر	مقیاس	تعداد گویه	آلفای کرونباخ
عامل امکانات و خدمات رفاهی	۱-۳-۴-۵	۱۰	۰/۸۵۰
عوامل فرهنگی و اجتماعی		۷	۰/۷۲۶
عوامل طبیعی و زیست‌محیطی		۷	۰/۸۵۲
گردشگری تاریخی-فرهنگی		۵	۰/۶۹۱
کل		۲۹	۰/۸۶۵

برای تعیین و محاسبه ضریب پایایی شیوه‌های مختلفی به کار برده می‌شود که معروف‌ترین آن‌ها روش آلفای کرونباخ است (مؤمنی و قیومی، ۱۳۸۶: ۲۰۸). در این تحقیق پایایی پرسشنامه یا قابلیت اعتماد آن با استفاده از روش

18- Validity

19- Reliability

اندازه‌گیری آلفای کرونباخ مورد محاسبه قرار گرفت. به منظور بررسی سطح پایایی ابزار سنجش، آزمونی با حجم نمونه ۱۵۰ نفر از گردشگران در این منطقه صورت گرفت. نتایج آزمون حاکی از پایایی ابزار سنجش با ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۶۵ می‌باشد که از لحاظ آماری مقدار مطلوبی تلقی می‌گردد. جدول شماره ۱ آلفای کرونباخ هر متغیرها و تعداد سؤالات و مقیاس مورد استفاده هر متغیر را نشان می‌دهد

متغیرهای توصیفی تحقیق

با توجه به این که شناخت ویژگی‌های جمعیت شناختی نمونه آماری می‌تواند در تعمیم نتایج به جوامع آماری دیگر با در نظر گرفتن تشابهات در ویژگی‌های عمومی مفید باشد، در این قسمت به توصیف ویژگی‌های جمعیت شناختی پاسخ‌دهندگان بر اساس داده‌های جمعیت شناختی جمع‌آوری شده پرداخته می‌شود. بر این اساس وضعیت عمومی پاسخ‌دهندگان از نظر سن، جنس و سطح تحصیلات در قالب درصد فراوانی عنوان شده است.

جدول ۲- اطلاعات جمعیت شناختی نمونه‌های تحقیق

گردشگران	ویژگی‌ها	درصد فراوانی	مردم محلی	ویژگی‌ها	درصد فراوانی
جنس	مرد	۳۸/۵	جنس	مرد	۷۲/۱
	زن	۶۱/۵		زن	۲۷/۹
سن	زیر ۲۰ سال	۱۷/۹	سن	زیر ۲۰ سال	۳۴/۹
	۲۰ - ۳۵	۶۶/۷		۲۰ - ۳۵	۴۶/۵
	۳۶ - ۵۰	۱۲/۸		۳۶ - ۵۰	۱۶/۳
	بالتر از ۵۰ سال	۲/۶		بالتر از ۵۰ سال	۲/۳
شغل	دولتی	۵/۱	شغل	دولتی	۲/۳
	آزاد	۲۸/۲		آزاد	۲۵/۶
	خانه‌دار	۷/۷		خانه‌دار	۱۶/۳
	سایر	۵۹		سایر	۵۵/۸
تحصیلات	زیر دیپلم	۷/۷	تحصیلات	زیر دیپلم	۹/۳
	دیپلم	۲۵/۶		دیپلم	۱۸/۶
	کارشناسی	۴۶/۲		فوق‌دیپلم	۱۸/۳
	کارشناسی ارشد و بالاتر	۲۰/۵		کارشناسی	۴۶/۵

یافته‌ها و بحث

یک مدل معادله ساختاری در شکل عمومی‌اش از دو نوع مدل و انواعی از متغیرها تشکیل شده است. دو نوع مدل تشکیل‌دهنده مدل معادله ساختاری عبارتند از: (۱) مدل اندازه‌گیری (۲) مدل ساختاری. یک مدل اندازه‌گیری جزئی از

مدل معادله ساختاری است که نحوه سنجش یک متغیر پنهان را با استفاده از دو یا تعداد بیش‌تری متغیر مشاهده‌شده تعریف می‌کند. در این جا هر کدام از متغیرهای پژوهش، متغیر پنهان می‌باشند (متغیر پنهان در نرم‌افزار باید به شکل بیضی باشد). متغیر پنهان متغیری است که به طور مستقیم اندازه‌گیری نمی‌شود، بلکه با استفاده از دو یا چند متغیر مشاهده‌شده در نقش معرف سنجش می‌شود. متغیرهای آشکار همان سؤالات پرسشنامه می‌باشند (در نمودار با حرف r , q و w نمایش داده‌شده) که با آن‌ها متغیر پنهان را می‌سنجیم.

در این جا متغیر گردشگران (گردشگری) متغیر درونی است و متغیر امکانات و خدمات رفاهی، عوامل اجتماعی و فرهنگی، عوامل طبیعی و زیست‌محیطی، متغیرهای مستقل هستند. متغیر درونی عنصری از مدل ساختاری است که حداقل یک پیکان یک سویه به سمت آن نشانه رفته است و بنابراین تحت تأثیر سایر متغیرهای بیرونی (مستقل) در مدل است. با توجه به تأثیری که متغیرهای درونی (وابسته) از سایر متغیرهای موجود در مدل می‌پذیرند، می‌توان نتیجه گرفت که هر متغیر درونی در نقش متغیر وابسته نیز می‌باشد. در این جا Z متغیر خطا در مدل ساختاری متغیر درونی است. به ازای هر متغیر درونی در مدل ساختاری یک متغیر خطا وجود دارد که نمادی از ناتوانی متغیرهای مستقل حاضر در مدل در تبیین یک متغیر وابسته است. در این جا چون فقط یک متغیر درونی (وابسته-متغیر گردشگران) داریم، به طبع فقط یک متغیر خطا مدل داریم که در این جا با Z_1 نشان داده شده است.

به طور کلی در این مدل:

Z : متغیر خطا در مدل ساختاری

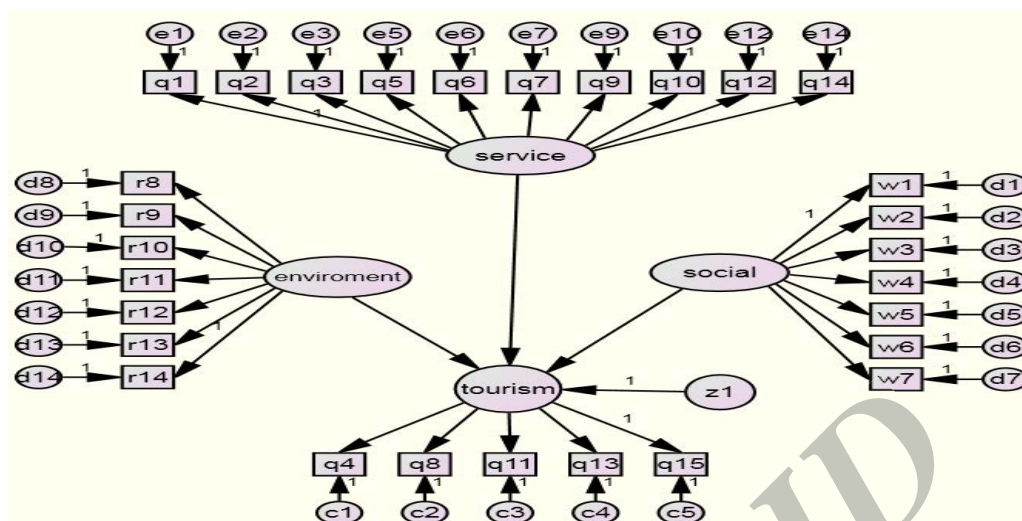
r و q و w : سؤالات پرسشنامه

c : خطای اندازه‌گیری برای سؤالات پرسشنامه در مقابل متغیرهای مستقل

e و d : خطای اندازه‌گیری برای متغیر آشکار یا همان سؤالات پرسشنامه در مقابل متغیر وابسته

(در واقع برای تمایز این خطاها از حروف متفاوت در نرم‌افزار استفاده شده است).

از نظر قاسمی (۱۳۸۹)، با توجه به وجود اجزای متعدد در مدل‌های نظری تدوین‌شده، می‌بایست پژوهشگران قبل از برآورد مدل تدوین‌شده، ابتدا مدل‌های اندازه‌گیری حاضر در مدل تحقیق را برآورد و آزمون نمایند. چرا که بررسی روابط ساختاری بین متغیرهای پنهان زمانی منطقی‌تر خواهد بود که اندازه‌گیری آن سازه‌های پنهان با توجه به معیارهای علمی قابل قبول باشند. در واقع وجود شاخص‌های برازش کلی ضعیف برای هر یک از مدل‌های اندازه‌گیری به معنای آن است که ورود آن مدل اندازه‌گیری به مدل معادله‌ی ساختاری می‌تواند پژوهشگر را در تحلیل روابط ساختاری بین متغیرهای پنهان با اشتباه مواجه سازد. بنابراین قبل از بررسی مدل معادلات ساختاری باید مدل‌های عاملی تأییدی مورد آزمون قرار گرفته و در صورت تأیید وارد مدل معادله ساختاری می‌گردد.

شکل ۳: مدل اولیه فرضیات تحقیق

بر این اساس به منظور قابل قبول بودن مدل‌های اندازه‌گیری جهت ورود به مدل معادلات ساختاری، ابتدا مدل اندازه‌گیری مربوط به متغیر پنهان پژوهش به صورت جداگانه مورد آزمون قرار گرفتند و بر مبنای بررسی شاخص‌های کلی و جزئی برازش قضاوت در مورد قابل قبول بودن یا نبودن آن‌ها صورت گرفت. در جداول زیر بارهای عاملی برای هر سؤال محاسبه شده است.

جدول ۳- نتایج تحلیل عاملی تأییدی برای متغیر امکانات و خدمات رفاهی در شهر فرح‌آباد

سؤال	گویه‌ها	بارهای عاملی تأییدی
q1	راه‌های رسیدن به مقصد	۰/۵۹۵
q2	امکانات اقامتی	۰/۷۸۱
q3	امکانات رفاهی	۰/۷۲۶
q5	آب آشامیدنی	۰/۵۹۳
q6	کیفیت غذا و نوشیدنی	۰/۶۰۰
q7	سرویس بهداشتی	۰/۴۶۲
q9	برخوردهای فروشندگان	۰/۷۰۸
q10	برخوردهای مردم محلی	۰/۵۷۳
q12	پارکینگ	۰/۶۰۳
q14	قیمت‌ها	۰/۴۴۳

جدول ۴- نتایج تحلیل عاملی تاییدی برای متغیر فرهنگی و اجتماعی در شهر فرح آباد

سؤال	گویه ها	بارهای عاملی تأییدی
w1	کاهش مهاجرت	۰/۲۷۳
w2	نبود جرم و بزهکاری	۰/۱۲۰
w3	افزایش کیفیت زندگی (رفاه اجتماعی)	۰/۶۲۲
w4	افزایش دسترسی به خدمات اجتماعی	۰/۶۲۴
w5	کاهش نابرابری اجتماعی	۰/۱۱۰
w6	تأثیرگذاری مثبت گردشگری بر فرهنگ ساکنان فرح آباد	۰/۶۰۸
w7	قیمت مناسب املاک و مستغلات	۰/۰۸۶

جدول ۵- نتایج تحلیل عاملی تاییدی برای متغیر طبیعی و زیست محیطی در شهر فرح آباد

سؤال	گویه ها	بارهای عاملی تأییدی
r8	نبود گرد و غبار و آلاینده ها	۰/۶۶۹
r9	چشم انداز طبیعی و جنگلی منطقه	۰/۶۰۳
r10	نبود ترافیک جاده ای	۰/۶۷۲
r11	نبود آلودگی صوتی	۰/۸۲۵
r12	نبود آلودگی بصری	۰/۷۸۶
r13	پوشش گیاهی بکر	۰/۴۵۵
r14	نبود زباله و مواد زائد	۰/۳۰۲

جدول ۶- نتایج تحلیل عاملی تاییدی برای متغیر گردشگری تاریخی-فرهنگی در شهر فرح آباد

سؤال	گویه ها	بارهای عاملی تأییدی
q4	کیفیت جاذبه های طبیعی فرح آباد	۰/۷۷۸
q8	کیفیت جاذبه های تاریخی فرح آباد	۰/۵۵۶
q11	شرایط آب و هوا	۰/۶۷۱
q13	ارزیابی فضای گردشگری فرح آباد	۰/۸۳۹
q15	انگیزه سفر	۰/۱۳۵

اعداد گویه‌های پرسشنامه همان بارهای عاملی تاییدی هستند که برای به‌دست آوردن آن‌ها هر یک از مدل‌های اندازه‌گیری به طور جداگانه در نرم‌افزار اجرا شدند و برای هر کدام از آن‌ها بار عاملی و معناداری به‌دست آمد که نشان می‌دهد آن سؤال چه میزان متغیر مورد نظر را تبیین کرده است. بارهای عاملی تاییدی نشان‌دهنده میزان تبیین آن متغیر توسط سؤال مربوطه است که معمولاً عدد آن باید از ۰.۵ بالاتر و معنادار باشد در غیر این صورت آن سؤال باید از آزمون‌های بعدی پژوهش حذف گردد. چرا که قابلیت تبیین و اعتماد کمی دارد. با توجه به جداول بالا گویه‌های؛ q15 از متغیر امکانات و خدمات رفاهی، w1, w2, w5, w7 از متغیر اجتماعی و فرهنگی و r13 و r14 از متغیر طبیعی و زیست‌محیطی به دلیل بار عاملی پایین حذف گردیده خواهد شد و تمام گویه‌های متغیر عوامل طبیعی و زیست‌محیطی به قوت خود باقی خواهد ماند. لذا این سؤالات دارای بارهای عاملی بالای ۰.۵ و معنادار می‌باشند. در نتیجه سؤالات پرسشنامه از قابلیت بالایی برای سنجش متغیرهای پژوهش برخوردار بوده است. در ادامه با حذف گویه‌های نامناسب به اصلاح مدل و به آزمون‌های فرضیات مرتبط می‌پردازیم. در این پژوهش برای بررسی میزان مناسب بودن مدل معادلات ساختاری شاخص‌های زیر مورد بررسی قرار گرفته است:

کای اسکوئر (χ^2)^{۲۰}

کای اسکوئر را می‌توان به عنوان یکی از پرکاربردترین شاخص‌های برازش در مدل‌سازی معادله ساختاری تلقی کرد. مبنای محاسبه مقدار کای اسکوئر تفاوتی است که بین دو ماتریس وجود دارد: اول ماتریس واریانس-کوواریانس نمونه‌ای که حاصل محاسبه واریانس متغیرهای مشاهده‌شده حاضر در مدل و کوواریانس بین کلیه زوج‌های ممکن بین این متغیرها است و برآوردی از واریانس و کوواریانس‌های متغیرهای مورد پژوهش در جامعه آماری تلقی می‌شود. اولین نکته‌ای که درباره تفسیر کای اسکوئر می‌توان اظهار کرد این است که هرچه مقدار آن کوچک‌تر باشد برازش داده‌ها به مدل بهتر است. همچنین مقدار کای اسکوئر در دامنه بین صفر تا بی‌نهایت تغییر می‌کند.

درجه آزادی (df)^{۲۱}

این شاخص درجه آزادی مدل را نشان می‌دهد و مقدار آن نباید کوچک‌تر از صفر باشد.

20- Chi-square
21- Degree of freedom

کای اسکوتر بهنجار یا نسبی (χ^2/df)

یکی از شاخص‌های عمومی برای به حساب آوردن پارامترهای آزاد در محاسبه شاخص برازش، کای اسکوتر بهنجار یا نسبی است که از تقسیم مقدار کای اسکوتر به درجه آزادی مدل محاسبه می‌شود. اغلب اندیشمندان مقادیر آن را بین ۲ تا ۳ را برای این شاخص قابل قبول می‌دانند.

شاخص نیکویی برازش اصلاح‌شده (AGFI)^{۲۲}

این شاخص، در واقع حالت تطبیق داده‌شده شاخص GFI با در نظر گرفتن میزان درجه آزادی است و معیاری برای خوب بودن مدل است. چنانچه میزان این شاخص بالاتر از ۰/۹ باشد، حاکی از مناسب بودن مدل استخراجی با توجه به داده‌ها است.

شاخص برازش هنجار شده مقتصد (PNFI)^{۲۳}

هر چه مدل تدوین‌شده به یک مدل اشباع‌شده نزدیک‌تر شود و بنابراین درجه آزادی آن به صفر متمایل می‌شود. به عبارت دیگر شاخص برازش هنجار شده مقتصد از حاصل ضرب نسبت اقتصاد مدل در شاخص برازش هنجار شده حاصل می‌گردد. اغلب مقادیر بالاتر از ۰/۵۰ یا ۰/۶۰ را برای این شاخص مناسب تلقی کرده‌اند.

شاخص برازش تطبیقی مقتصد (PCFI)^{۲۴}

این شاخص را می‌توان شاخص برازش تطبیقی (CFI) دانست. این شاخص نیز همانند شاخص هنجار شده مقتصد مقدار یکسانی برای قابل قبول بودن مدل برای این شاخص ذکر نشده است اما حداقل مقدار ۰/۵۰ بیش‌تر مورد توافق است.

ریشه دوم میانگین مربعات باقیمانده (RMR)^{۲۵}

این شاخص یکی از شاخص‌های برازش است. حداقل مقدار برای این شاخص صفر است. یعنی حالتی که برازش کامل و ماتریس باقی‌مانده یک ماتریس صفر است و حداکثر آن می‌تواند عددی کوچک یا بزرگ باشد (قاسمی، ۱۳۸۹: ۱۶۱-۱۳۴).

پس حذف گویه‌های نامناسب و اصلاح مدل اولیه شکل نهایی پژوهش به صورت زیر ارائه گردیده شده است:

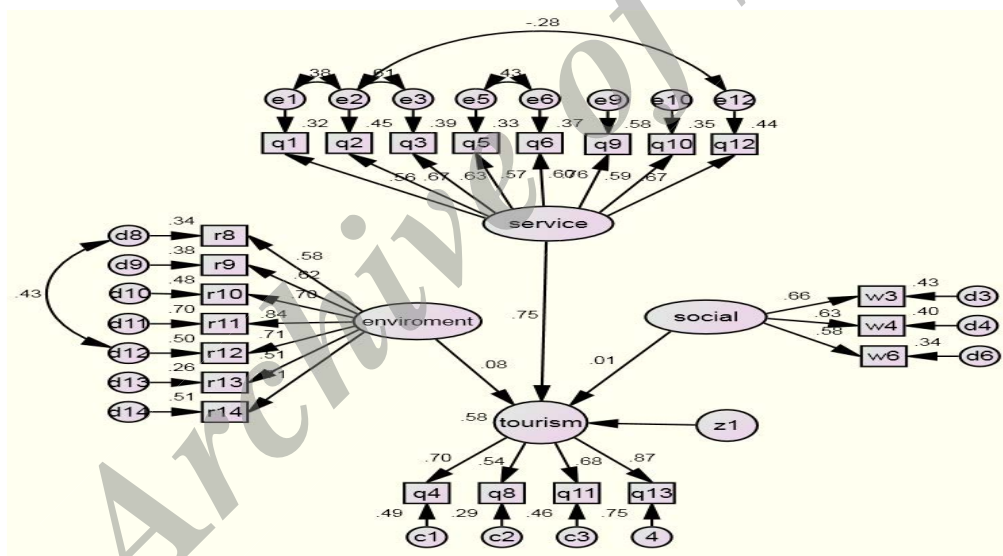
22- Adjusted goodness of Fit Index
23- Parsimonious normed fit index
24- Parsimonious comparative fit index
25- Root mean square residual

برای تعیین رد یا قبول این فرضیات نیز ابتدا می‌بایست شاخص‌های کلی برازش مدل مورد بررسی قرار گرفته سپس بررسی معناداری بارهای عاملی و ضرایب مدل پرداخته شود. جدول زیر شاخص‌های برازش مدل را نشان می‌دهد. جدول زیر بیانگر شاخص‌های کلی برازش مدل مربوط به این فرضیه‌ها می‌باشد.

جدول ۷- شاخص‌های برازش مدل نهایی پژوهش

RMR	IFI	PCFI	PNFI	AGFI	χ^2/df	Df	χ^2
۰/۱۵۴	۰/۷۷۶	۰/۶۶۱	۰/۴۶۷	۰/۵۸۵	۱/۵۰۴	۰/۲۰۱	۲/۳۰۲

همان‌طورکه در جدول بالا مشاهده می‌شود در این مدل نیز بر اساس نتایج بالا می‌توان گفت که همه‌ی شاخص‌های برازش کلی مدل در محدوده قابل قبول قرار دارد. در نتیجه در ادامه باید به بررسی معناداری بارهای عاملی و ضرایب مدل پرداخته شود.

شکل ۴: مدل نهایی پژوهش با ضرایب معنی‌داری و بارگذاری‌های عاملی تأییدی

جدول ۸- مسیر فرضیه و بار عاملی هر متغیر

معناداری (P)	مقدار بحرانی	خطای استاندارد	ضریب تأثیر / بار عاملی	مسیر
۰/۰۰۴	۲/۸۸۷	۰/۳۵۳	۰/۷۶۴	گردشگری ← عوامل امکانات و خدمات رفاهی
۰/۹۶۹	۰/۰۳۹	۰/۲۴۸	۰/۰۰۸	گردشگری ← عوامل اجتماعی و فرهنگی
۰/۳۰۶	۱/۰۲۴	۰/۱۷۲	۰/۲۰۱	گردشگری ← عوامل طبیعی و زیست‌محیطی

همان‌طور که در جدول بالا مشاهده می‌گردد، ضریب تأثیر متغیرهای امکانات و خدمات رفاهی، عوامل اجتماعی و فرهنگی، طبیعی و زیست‌محیطی بر توسعه گردشگری به ترتیب برابر با ۰/۷۶۴، ۰/۰۰۸ و ۰/۲۰۱ می‌باشد.

نتایج جدول بالا نیز بیانگر این است که کلیدی بارهای عاملی دارای تفاوت معنادار با صفر می‌باشند. همچنین مقدار P مربوط به ضریب ساختاری نیز بیش‌تر از ۰/۰۵ و معنادار می‌باشد. بنابراین شاخص‌های جزئی برازش نیز مورد تأیید می‌باشند. بر اساس نتایج نشان داده شده در جدول بالا می‌توان نتیجه‌ی فرضیات را این‌گونه بیان کرد که:

فرضیه اول: امکانات و خدمات رفاهی بر توسعه گردشگری تاریخی-فرهنگی در منطقه فرح‌آباد مؤثر است؛

ضریب تأثیر متغیر امکانات و خدمات رفاهی بر توسعه گردشگری تاریخی-فرهنگی برابر با ۰/۷۶۴ می‌باشد و با توجه به این که مقدار P از ۰/۰۵ کم‌تر (۰/۰۰۴) و مقدار بحرانی (CR) برابر با ۲/۸۸۷ بیش‌تر از محدوده قابل قبول یعنی ۱/۹۶ می‌باشد، می‌توان ادعا نمود که فرضیه اول پژوهش در نمونه پژوهش مورد تأیید قرار می‌گیرد و در نهایت امکانات و خدمات رفاهی بر توسعه گردشگری تاریخی-فرهنگی شهر فرح‌آباد تأثیرگذار می‌باشد.

فرضیه دوم: عوامل فرهنگی و اجتماعی بر توسعه گردشگری تاریخی-فرهنگی منطقه فرح‌آباد مؤثر است؛

ضریب تأثیر متغیر عوامل طبیعی و زیست‌محیطی برابر با ۰/۲۰۱ می‌باشد و مقدار P این گویه از ۰/۰۵ بزرگ‌تر بوده و مقدار بحرانی (CR) برابر با ۱/۰۲۴ در محدوده قابل قبولی قرار ندارد. بنابراین می‌توان ادعا نمود که فرضیه دوم پژوهش در نمونه پژوهش مورد تأیید قرار نمی‌گیرد. در نهایت می‌توان این‌چنین بیان نمود که عوامل طبیعی و زیست‌محیطی بر توسعه گردشگری تاریخی-فرهنگی شهر فرح‌آباد تأثیرگذار نمی‌باشد.

فرضیه سوم: عوامل طبیعی و زیست‌محیطی بر توسعه گردشگری تاریخی-فرهنگی این منطقه مؤثر است؛

ضریب تأثیر متغیر عوامل اجتماعی و فرهنگی بر توسعه گردشگری تاریخی-فرهنگی برابر ۰/۰۰۸ بوده و با توجه به بزرگ‌تر بودن مقدار P از ۰/۰۵ و مقدار بحرانی (CR) برابر ۰/۳۹ می‌توان ادعا کرد که فرضیه سوم پژوهش مورد تأیید قرار نمی‌گیرد. لذا عوامل اجتماعی و فرهنگی بر توسعه گردشگری تاریخی-فرهنگی شهر فرح‌آباد تأثیرگذار نمی‌باشد.

نتیجه‌گیری

گردشگری تاریخی-فرهنگی یکی از مهم‌ترین شاخه‌های جذب گردشگری در شهرهای تاریخی و در مقیاس گسترده‌تر در کشور ایران می‌باشد. به دلیل اهمیت بناهای تاریخی در جذب گردشگر خارجی در کشور مطالعه در زمینه گردشگری تاریخی-فرهنگی مطالعات بسیار محدودی کار شده است. مجموعه آثار به جای مانده از دوره‌های

گذشته تاریخی بیانگر این مطلب است که شهر فرح‌آباد، با اهمیتی ویژه همواره مورد توجه بوده است. اما متأسفانه این شهر باشکوه دوره صفویه با آثار تاریخی ارزشمند و گران‌بها تبدیل به شهر یا بی‌رونق که شاید گردشگران سالانه‌اش بیش از ۱۰۰۰ نفر نباشند و این امر ارتباط مستقیمی به بی‌لطفی‌های مسئولان می‌باشد. از مهم‌ترین مشکلات این نبود امکانات و زیرساخت‌های گردشگری بوده است که این رابطه مورد ارزیابی قرار گرفته و رابطه مثبت آن نشان‌دهنده ارتباط مستقیم امکانات و خدمات رفاهی با توسعه گردشگری تاریخی-فرهنگی شهر فرح‌آباد بوده است. بنابراین برای توسعه گردشگری تاریخی-فرهنگی شهر فرح‌آباد باید مسئولان به این امر دقت نظر داشته باشند که تا امکانات و زیرساخت‌ها تأمین نشود، نمی‌توان به توسعه گردشگری تاریخی-فرهنگی امیدوار بود. اما در این پژوهش اثر عوامل فرهنگی و اجتماعی و عوامل طبیعی و زیست‌محیطی نیز در توسعه گردشگری مورد بررسی قرار گرفت که نتایج مدل ساختاری نشان داد که این عوامل در پیشبرد توسعه گردشگری در منطقه فرح‌آباد تأثیر ندارد. بنابراین مسئله مهم و اساسی بی‌رونقی گردشگری در فرح‌آباد نبود زیرساخت‌ها می‌باشد. مسئولان شهرستان باید در نظر داشته باشند با یک برنامه‌ریزی منسجم و علمی می‌توانند این منطقه را با توجه به جاذبه‌های طبیعی و تاریخی به یک منطقه نمونه گردشگری در سطح استان و کشور و حتی جهانی درآورند که این مهم نیازمند سرمایه‌گذاری و حمایت‌های دولتی نیازمند است.

منابع

- ابراهیم‌زاده، عیسی؛ آقاسی‌زاده، عبدالله (۱۳۸۸)، «تحلیل عوامل مؤثر بر گسترش گردشگری در ناحیه سواحل چابهار با مدل راهبردی SWOT»، *مجله مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای*، شماره ۱، صص ۱۲۸-۱۰۷.
- اسلام فرد، فاطمه (۱۳۹۱)، «بررسی پیامدهای توسعه تعاونی‌های صنایع دستی بر گردشگری در ایران»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشکده علوم انسانی، دانشگاه سیستان و بلوچستان.
- اسلام فرد، فاطمه؛ بحر پیمان، عبدالحمید؛ علیزاده، محمدرضا (۱۳۹۰)، «تحلیلی بر معماری خشتی یزد و تأثیر آن بر جذب گردشگری تاریخی-فرهنگی»، *اولین همایش ملی گردشگری، اقتصاد و بازاریابی*، ۲ و ۳ بهمن ماه ۹۰، دانشگاه زابل، صص ۱۵-۱.
- بیابانگرد، اسماعیل (۱۳۸۲)، «*روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی*»، تهران، مؤسسه کتاب مهربان نشر.
- حاجی‌نژاد، علی؛ علی‌زاده، محمدرضا؛ اسلام فرد، فاطمه؛ فاطمی، محمدمهدی (۱۳۹۲)، «رتبه‌بندی میزان برخورداری جاذبه‌ها و زیرساخت‌های گردشگری در مراکز شهرستان‌های استان مازندران با استفاده از رویکرد تحلیل عوامل استراتژیک»، *فصلنامه نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی*، شماره ۳، صص ۱۳۰-۱۱۳.
- حافظ نیا، محمدرضا (۱۳۸۷)، «*مقدمه‌ای بر روش تحقیق در علوم انسانی*»، چاپ چهاردهم، تهران، انتشارات سمت، ص ۴۰۹.
- حمدی، حمید (۱۳۸۸)، «*هویت و قومیت در ایران*»، مجموعه مقالات هویت در ایران به اهتمام علی‌اکبر علیخانی، پژوهشگاه علوم انسانی و جهاد دانشگاهی، صص ۱۸۷-۱۶۵.
- رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا؛ مهدوی، داوود؛ پورطاهری، مهدی (۱۳۹۰)، «ارزیابی پایداری گردشگری در روستاهای تاریخی-فرهنگی ایران با تأکید بر پارادایم توسعه پایدار گردشگری»، *فصلنامه مطالعات گردشگری*، شماره ۱۴، صص ۴۹-۲۰.
- رهنمایی، محمدتقی (۱۳۹۰)، «نقش محورهای فرهنگی و تاریخی منطقه ۱۲ در توسعه گردشگری شهر تهران»، *فصلنامه نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی*، شماره چهارم، صص ۱۰۱-۸۴.
- سازمان جهانی جهانگردی (۱۳۷۹)، «*برنامه‌ریزی ملی و منطقه‌ای جهانگردی*»، (مترجم محمود عبدالله زاده)، تهران، دفتر پژوهش‌های فرهنگی، ص ۳۴۰.
- ساعی، علی؛ نائیجی، مختار؛ رضایی، محمد (۱۳۸۹)، «ارتباط بین تبلیغات و جذب گردشگر فرهنگی در ایران (مطالعه موردی: گردشگران خارجی فرهنگی اصفهان)»، *دانشنامه علوم اجتماعی*، شماره ۴، صص ۹۴-۶۹.

- طیبی، کمیل؛ بابکی، روح‌الله؛ جباری، امیر (۱۳۸۶)، «بررسی رابطه توسعه گردشگری و رشد اقتصادی در ایران (۱۳۳۸-۱۳۸۳)»، *پژوهشنامه علوم انسانی و اجتماعی*، شماره ۲۶، صص ۸۳-۱۱۰.
- علی‌زاده، محمدرضا؛ اسلام فرد، فاطمه (۱۳۹۱)، «بررسی مشکلات تعاونی‌های فرش دست باف و ارائه راهکارهای توسعه کمی و کیفی آن‌ها در استان فارس»، *میکرو پروژه وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی*، شیراز، اداره کل تعاون، کار و رفاه اجتماعی استان فارس، ص ۵۶.
- قاسمی، وحید (۱۳۸۹)، «مدل‌سازی معادله ساختاری در پژوهش اجتماعی با کاربرد *Amos Graphics*»، تهران، انتشارات جامعه‌شناسان، ص ۳۴۱.
- فتوحی، صمد؛ علی‌زاده، محمدرضا؛ اسلام فرد، فاطمه؛ جعفری، مهدی؛ ماهفروزی؛ علی (۱۳۹۲)، «تحلیلی بر توانمندی‌های جاذبه‌های ژئوتوریسم در جذب توریسم در منطقه چشمه سورت»، اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، مازندران، ص ۹۸.
- کریمی قطب آبادی، فضل اله (۱۳۹۰)، «فرصت‌ها و چالش‌های بخش گردشگری در شهرهای مرزی استان ایلام»، همایش ملی شهرهای مرزی و امنیت، چالش‌ها و رهیافت‌ها، ص ۱۰.
- محلاتی، صلاح‌الدین (۱۳۸۰)، «درآمدی بر جهانگردی»، تهران، نشر دانشگاه شهید بهشتی، ص ۳۱۸.
- مدهوشی، مهرداد؛ ناصرپور، نادر (۱۳۸۲)، «ارزیابی موانع توسعه صنعت گردشگری در استان لرستان»، *فصلنامه پژوهشنامه بازرگانی*، شماره ۲۸، صص ۵۸-۲۵.
- موحد، علی (۱۳۸۶)، «گردشگری شهری»، اهواز، انتشارات دانشگاه شهید چمران، ص ۲۴۵.
- مؤمنی، منصور؛ قیومی، علی (۱۳۸۶)، «تحلیل آماری با استفاده از نرم‌افزار *SPSS*»، انتشارات کتاب نو، تهران، ص ۳۰۳.
- وثوقی، لیلا؛ خانی، فضیله؛ مطیعی لنگرودی، حسین؛ رهنمایی، محمدتقی (۱۳۹۰)، «ارزیابی نگرش جامعه روستایی به گردشگری بر مبنای مدل معادلات ساختاری مطالعه موردی منطقه کوهستانی رودبار قصران شهرستان شمیران»، *پژوهش‌های روستایی*، شماره ۴، صص ۸۸-۶۳.
- هومن، حیدر علی (۱۳۸۴)، «مدل یابی معادلات ساختاری با کاربرد نرم‌افزار *لیزرل*»، تهران، انتشارات سمت، ص ۳۵۲.

- یغفوری، حسین؛ علی‌زاده، محمدرضا؛ اسلام فرد، فاطمه؛ علم‌الهدایی، محمدعلی (۱۳۹۲)، «تدوین برنامه‌ریزی استراتژیک جهت توسعه گردشگری کشاورزی شهرستان کازرون»، *مجله پژوهش‌های اقتصاد کشاورزی*، شماره ۲، صص ۱۵۸-۱۴۱.

- Alegre, J., Cladera, M., (2009), "Analysing the Effect of Satisfaction and Previous Visits on Tourist Intentions to Return", *European Journal of Marketing*, 43: 670-685.
- Akarapong, U., Sasipen, P., Natthhida, T., Jakkree, T., (2006), "Income distribution and community based tourism Three case studies I Thailand", *Journal of GMS Development Studies*, 3: 69-81.
- Dehbozorgi, M., Pourkermani, M., Arian, M., Matkan, A.A., Motamedi, H., Hosseinias,H., (2010),"Quantitative analysis of relative tectonic activity in the Sarvestan area, central Zagros, Iran", *Geomorphology*, 121:329-341.
- Gursoy, D, Christina, G, Dyer, P,)2009(, "AN Examination of Locals Attitudes", *Annals of Tourism Research*, 36: 723-726.
- Gursoy, D., Denney, R.,)2004(, "Host Attitudes Toward Tourism an Improved Structural Nodel", *Annals of Tourism Research*, 31: 495-516.
- Gursoy, D., Jurowski, C., Uysal, M.,)2002(,"Resident Attitudes Structural Modeling Approach", *Annals of Tourism Research*, 29: 79-105.
- Pugesek, B., Adrian, T.,)2003(, "*Structural Equation Modeling*", Cambridge Unerversity Press, cambridge.
- Weingart, J., Schrier, J., Cogger, W.H., (2008), "*Historic, Cultural, Scenic, Recreation, and Tourism*", Prepared by State of New Jersey Highlands Water Protection and Planning Council in Support of the Highlands Regional Master Plan, 83.
- Yoon, Y., Gursoy, D., Joseph, C.,)2001(, "Validating a Tourism Development Theory with Structural Equitaion Modeling", *Tourism Management*, 22: 363-372.